

KORONARAPORT

Regeneracja czy transformacja. Kontynuacja czy innowacja. Kultura po pandemii koronawirusa

KORONARAPORT

Regeneracja czy transformacja. Kontynuacja czy innowacja. Kultura po pandemii koronawirusa

KONCEPCJA I PODSUMOWANIE BADAŃ:

PIOTR KNAŚ, MAŁOPOLSKI INSTYTUT KULTURY W KRAKOWIE

Realizacja badań:

małopolski
instytut
kultury **MIK**

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

MAŁOPOLSKA

Współpraca:

 Kraków

I SPIS TREŚCI

Regeneracja	6
Transformacja	7
Podsumowanie	9

Małopolski Instytut Kultury w Krakowie wspólnie z Urzędem Miasta Krakowa zrealizował drugie badanie ankietowe dotyczące wpływu pandemii na obszar kultury w Małopolsce i w Krakowie¹. Pierwsze badanie, zrealizowane w terminie kwiecień–maj 2020, dotyczyło szoku wywołanego pandemią, obecne badanie², zrealizowane w terminie maj–czerwiec 2021, to próba zdefiniowania tego, co wyłania się z doświadczenia pandemii dla kultury w 2021 roku i dalej. Pandemia stała się w jakimś stopniu trwałym, w części ujarzmionym elementem pejzażu działań w obszarze kultury. Wiemy już, czym jest lockdown, cieszymy się, że rozwija się akcja szczepień w regionie, znamy i stosujemy (z mniejszym lub większym zaangażowaniem) zasady reżimu sanitarnego, działamy znów w niemal normalnym rytmie. Wciąż analizujemy wzrosty i spadki liczby zakażeń oraz wieści ze szpitali. Wyszliśmy z lockdownu i modlimy się o to, aby kolejny nie był już potrzebny. Jesteśmy jednak bogatsi o doświadczenie pandemii, wiemy, co możemy zrobić, jeśli przyjdzie nam znów działać w pandemicznym reżimie.

Uczestnicy ankiety wskazywali, że przeszli przez trudne doświadczenie wymagające reakcji w każdym aspekcie działania, a organizacje, którymi kierują i w których pracują, zostały zarazem upośledzone i uaktualnione.

Obszar kultury jest obecnie w punkcie zwrotnym: z jednej strony wraca do (nowej) normalności, z drugiej strony liczne zmiany „zainfekowały” system, przez co kształtują się nowe trendy i sposoby działania. Z analizy ankiet wyłaniają się dwie główne osie, na których rozmieszczone są reakcje na kryzys pandemii:

- wahamy się **między aktywnością o charakterze regeneracji i transformacji**. Nasze działania są rozpięte między dążeniem do odtworzenia *modus operandi* podmiotów kultury, ekosystemu kultury, dawnych sieci powiązań, relacji i modeli działania a obaleniem istniejącego porządku, zasad działania, rewolucją w myśleniu o roli kultury w mieście/regionie. Z jednej strony chcemy znów tego, czego nam brakowało, czyli spotkań, relacji, turystów na Starym Mieście, bogatego rynku wydarzeń, przedsięwzięć, imprez – z drugiej strony chcemy zareagować na coraz bardziej dotykający nas kryzys klimatyczny i powiązany z nim kryzys kapitalizmu. Co robić, skoro nie da się utrzymać rytmu ciągłego rozwoju, wzrostu; co robić z kryzysem demokracji obywatelskiej? W tej sytuacji testujemy różne rozwiązania i rozmawiamy o potrzebnej nam rewolucji w kulturze jako odpowiedzi na te kryzysy;
- wahamy się **między prowadzeniem działań o charakterze kontynuacji („business as usual”) a innowacyjnością, awangardą i eksperymentem**. Nasze działania są rozpięte między chęcią kontynuacji ewolucyjnych przemian rozpisanych w ramach istniejącego porządku spraw i zasad kształtujących obszar

kultury a chęcią ucieczki do przodu, aby odejść od uregulowanego, delibera-

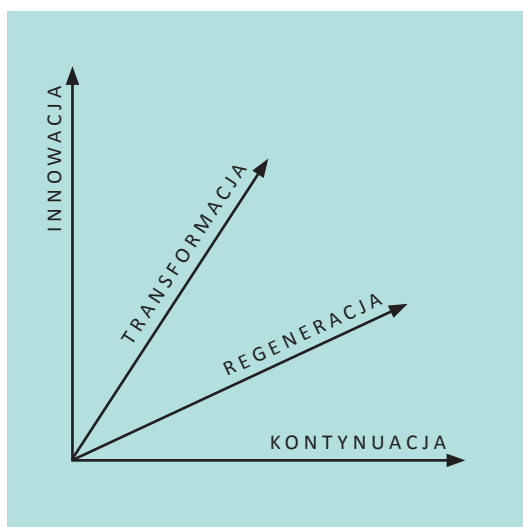
¹ Raport z poprzedniego badania ankietowego jest dostępny [tutaj](#)

² Kwestionariusz i baza danych są dostępne [tutaj](#)

tywnego, merytokratycznego modelu działania w stronę eksperymentu, łamania ustalonych zasad, inspirowania się radykalnymi teoriami, narzędziami itp. Z jednej strony chcemy uporządkować chaos zdarzeń i odnowić znany nam, oswojony, dotychczasowy *modus operandi*, z drugiej strony widzimy, że jest on anachroniczny, nieskuteczny i niepomocny w mierzeniu się z pogłębiającym się kryzysem.

Kwestie te można przedstawić graficznie w ten sposób:

Rys. 1 Możliwe strategie reakcji w obszarze kultury w związku z kryzysem pandemii COVID-19

Funkcjonowanie sektora kultury w 2021 roku można zatem rozpiąć w postaci czterech „trybów”, które ramowo porządkują wizję działań w obszarze kultury w odpowiedzi na pandemię:

Regeneracja – odtworzenie ekosystemu kultury	Transformacja – nowa kultura wobec nowych wyzwań
Innowacja – poszukiwanie nowych rozwiązań i metod działania	Innowacja – poszukiwanie nowych rozwiązań i metod działania
Regeneracja – odtworzenie ekosystemu kultury	Transformacja – nowa kultura wobec nowych wyzwań
Kontynuacja – posilkowanie się sprawdzonymi, oswojonymi metodami działania	Kontynuacja – posilkowanie się sprawdzonymi, oswojonymi metodami działania

Tab. 1 Możliwe tryby działania w sektorze kultury w związku z kryzysem pandemii COVID-19

Opisując, co według nich będzie się działo w obszarze kultury, osoby ankieto-

wane wskazywały na dwa główne kierunki: transformację i regenerację, które wspólnie odnoszą się do przemian kultury, nowych trendów społecznych i wyzwań cywilizacyjnych. Jednakże osią zróżnicowania jest też to, jak na te wyzwania czy nowe trendy odpowiadamy. Pod tym względem dla uczestników i uczestniczek ankiety ważna jest kontynuacja działań, ewolucja polityk kulturalnych, powrót modeli działania sprzed pandemii. Jednocześnie pojawiają się też silne wątki transgresji, cięcia, przekroczenia ograniczeń poprzez znaczące innowacje w kulturze. Pandemia wywołała zarówno potrzebę przełomu i chęć reorganizacji, jak i pragnienie powrotu do tego, co było.

REGENERACJA

Regeneracja to nurt działań związanych z odnowieniem, wznowieniem, przywróceniem działalności kulturalnej, odtworzeniem relacji i roli kultury, która po „przerwie technicznej”, po traumie zamknięcia ma szansę wrócić na stałe tory. To myślenie o kulturze jako kruchej tkance życia społecznego, która wymaga naprawy i przywrócenia możliwości działań on-site. To myślenie o obszarze kultury jako miejscu wymagającym wsparcia i uwagi ze strony decydentów, ponieważ są szkody do naprawienia, są tematy wymagające wsparcia. To myślenie o uczestnictwie w kulturze jako stałej potrzebie społecznej i powrocie do miejsc kulturalnych: sal teatralnych, galerii, na wystawy i koncerty. To myślenie o kulturze jako rytuale społecznym, jako twórczości wymagającej kontaktów z publicznością. Instytucje i organizacje muszą wrócić do swojego programu i „nadgonić” stracony czas spędzony w świecie wirtualnym, będący erazem „prawdziwej” sztuki i kultury.

KONTYNUACJA	INNOWACJA
<i>Myślę, że po zakończeniu pandemii będziemy mogli szybko wrócić do prowadzenia działalności. Docierają do nas głosy tęsknoty i chęci przyjscia do klubów, udziału w zajęciach³.</i> <i>Liczymy, że wraz ze wzrostem tempa szczepień obostrzenia nie będą tak surowe i uniemożliwiające normalną działalność kulturalną.</i> <i>Niepewność i lęk, trwała wyrwa w psychice naszego pokolenia.</i>	<i>Dokonał się skok technologiczny, ale nie mentalny, jeśli chodzi o zarządzanie instytucją. Reprezentuję dużą instytucję kultury, która myśli WYŁĄCZNIE O SOBIE, nie ma poczucia społecznej odpowiedzialności i uważności na zmiany.</i> <i>[Warto] zachować wypracowane rozwiązania organizacyjne. Ze względu na nowość sytuacji pandemicznej konieczne było wzajemne wsparcie pracowników, które też zbliżyło ludzi. Problemy zmusiły nas do większej ilości kontaktów i rozwiązywania problemów.</i>

³ W tabeli nr 2 i nr 3 wszystkie cytowane odpowiedzi pochodzą z ankiety internetowej zrealizowanej przez MIK i UMK.

W związku z kryzysem ekonomicznym będzie mniej środków przeznaczanych na kulturę. W związku z tym trudniej będzie odbudowywać ofertę sprzed pandemii, a więc szybko i dynamicznie odzyskiwać widzów.

[Przewiduję] powolny proces przywracania działalności sprzed pandemii. Może to trwać nawet kilka lat.

Pandemia zostanie opanowana na tyle, że będzie można prowadzić działalność na podobnym poziomie jak przed pandemią.

Nie wiem. Jestem zmęczona, znużona i brak mi motywacji. Chcę wrócić do normalności. Chcę widzieć wokół siebie uśmiechnięte i rozbawione dzieci i młodzież, które mogą się dotykać, ścisnąć i ocierać o siebie.

Nie sądzę, żebyśmy kogokolwiek w tym kraju obchodzili, uważają nas za darmozjadów od lat, nie chcą widzieć powiązania ze zdrowiem psychicznym obywateli, którzy popadają w depresję. Nie mam specjalnych nadziei.

Ludzie uzmysłowili już sobie, że potrzebują kultury jak tlenu, należy w przyszłości dopomóc, aby nie stała się ona towarem luksusowym, dostępnym coraz mniejszej grupie widzów.

Cały rok wegetowania i starania utrzymania się mocno zmęczyło każdego. Wszyscy będziemy potrzebowali pomocy specjalistów, psychologów i być może nawet psychiatrów. Trzeba będzie przede wszystkim „naprawić” psychikę ludzi, a dopiero potem próbować powrócić do odbioru kultury sprzed pandemii.

Myślę, że po zaszczepieniu wszystkich obostrzenia się poluzują. Wrócimy do „dawnego życia”. Ludzie nie zapomną o covidzie, ale będą ostrożniejsi. Sądzę, że wrócą do dawnych rozrywek, ale chętnie też będą korzystać z rozwiązań online. W końcu szkolenie czy koncert na drugim końcu Polski jest realne bez wychodzenia z domu, to spory komfort i nowa jakość.

Tab. 2 Wypowiedzi ankietowanych związane z wizją regeneracji obszaru kultury

Innowacje w nurcie regeneracji odnoszą się do mądrej, stonowanej roli rozwiązań online jako działań wspomagających uczestnictwo w kulturze, co może być dodatkiem do wychodzenia po kulturę „na miasto”. Istotne jest również zachowanie bardziej elastycznych metod zarządzania w kulturze oraz zachowanie większej uważności na uczestników i uczestniczki kultury (szerzej: mieszkańców i mieszkanki regionu), którzy również wymagają popandemicznej rehabilitacji. W tym znaczeniu regeneracja zbliża się do kategorii odporności, co oznacza, że ważny jest powrót do kultury sprzed pandemii, ale w formie bardziej odpornej i zrównoważonej. Uczestnicy i uczestniczki ankiety oczekiwali silniejszego wsparcia i większej pomocy ze strony państwa i samorządów, reorganizacji mecenatu i polityk kulturalnych, szczególnie w kontekście przywrócenia roli kultury wysokiej, która znów, wedle badanych, udowodniła swoje znaczenie i rolę społeczną, kiedy jej zabrakło.

TRANSFORMACJA

Transformacja to nurt działań związanych z reorganizacją kultury w związku z oswojeniem, przyswojeniem i akceptacją kultury hybrydowej – istniejącej na równych prawach w świecie realnym i wirtualnym, wzajemnie ze sobą związanych.

Zakłada on, że kontakt zapośredniczony nie jest gorszy, lecz może tworzyć realne więzi i realne uczestnictwo w kulturze. Na tę kwestię uczestnicy i uczestniczki kultury zwracali największą uwagę, przy czym pandemię uznali za katalizator zmian, które zachodziły już wcześniej, ale ich istotność nie była uznawana lub odpowiednio zabezpieczona w programach rozwoju i strategiach działania. Teraz cyfryzacja i mediatyzacja mogły się przebić do głównego nurtu przemian kultury. Jednocześnie pandemia unaoczniała uczestnikom i uczestniczkom ankiety strukturalne słabości sektora kultury polegające głównie na jego rozproszeniu i niejednorodności, braku silnej reprezentacji, własnych instytucji „strategicznych”, incydentalności i efemeryczności środowiska. W tym znaczeniu pandemia stała się zapalnikiem działań integrujących i spajających obszar kultury wokół spraw środowiskowych, przynajmniej na poziomie oczekiwań. Z pewnością nastąpiło silniejsze usieciowienie i wzrost temperatury dyskusji wewnątrzśrodowiskowych; pandemia sprowokowała rozmowy o zjawiskach „wewnętrznych” – dyskusję o pracy w kulturze, o jej finansowaniu, o przywództwie w kulturze, o misji i odpowiedzialności kultury.

KONTYNUACJA	INNOWACJA
<i>Świat wydarzeń i projektów cyfrowych zostanie z nami. Szybko wrócimy też do starych przyzwyczajeń, dlatego tak istotne jest teraz promowanie cyfrowych rozwiązań, które nie będą substytutem, koniecznością, tylko równoważnym produktem lub usługą.</i> <i>Instytucje kultury powinny mieć możliwość przynajmniej opiniowania decyzji, które dotyczą środowiska, wpływu na ich kształt i realizację.</i> <i>[Obserwuję] sukces narzędzi informatycznych do prowadzenia działalności kulturalnej, nowe odkrycie rokujące na przyszłość w szczególności dla społeczeństwa informatycznego.</i> <i>Kryzys wymusił funkcjonowanie w sieci. Myślimy, że w przyszłości wzmocni się ta strona działalności instytucji.</i> <i>Pandemia pokazała, że sektor kultury potrzebuje silnej branżowej reprezentacji, np. w formie stowarzyszenia czy stałego zespołu przy ministerstwie – tak, by w sytuacjach kryzysowych (jak choćby pandemia) łatwiejszym było wypracowywanie protokołów sanitarnych, udzielanie rekomendacji o wsparciu, a także wyrażanie opinii w zakresie podejmowanych decyzji.</i> <i>[Pandemia dała] czas na refleksję i przemodelowanie pracy, nowe grupy odbiorców online.</i>	<i>Cieszyłoby mnie, gdyby ten zwrot w przestrzeń internetową zaowocował ułatwieniem kwerend i prac z archiwami, bo czas małej aktywności zawodowej oznacza wzmoczoną aktywność naukową.</i> <i>Zdecydowanie tak! Właściwie zniknęły granice między instytucjami, ludzie radzą [sobie] nawzajem. Sięga się po gości/odbiorców z całego świata. Praca zdalna poluzowała też absurd pracy 8–16.</i> <i>[Korzyści to m.in.] szansa na większą refleksyjność działań, odejście od nadprodukcji, aktualizacja sposobów zarządzania instytucjami. Nauczenie się zaufania do pracowników, wiary w ich umiejętność planowania pracy (bez konieczności przesadnego sprawozdawania). Niewracanie do nadprodukcji wydarzeń kulturalnych, większa współpraca z innymi instytucjami przy tworzeniu oferty. Myślenie w kategoriach interesu odbiorców.</i> <i>Opracowaliśmy unikalną w wymiarze światowym metodę wystawień i zamierzamy ją implementować do wszystkich naszych projektów.</i> <i>W tym świetle pandemia jest tylko katalizatorem zmian, który przyspiesza proces. Myślę, że prędko to się nie skończy.</i>

Kryzys, jaki nas dotknął przez ostatni rok, pozwolił nam na rozwój wewnętrzny instytucji, co będzie się przekładało na lepszą ofertę kulturalną i edukacyjną po pełnym otwarciu drzwi dla odbiorców.

[Trzeba] przemyśleć sposób funkcjonowania kultury w środowisku cyfrowym. Najwyższy czas, bo zmiany są nieuniknione. Działać z myślą o odbiorcach, być blisko nich i dla nich. Jak zawsze, ale ostatni rok pokazał, jakie to jest ważne.

Jeśli ktokolwiek będzie chciał odbudowywać więzi społeczne, inwestował w umiejętność komunikowania się i stawiał na kreatywność, sektor kultury ma wiele do zaoferowania. Jeśli środki do odbudowy popandemicznej zostaną na to skierowane, to byłaby to szansa dla sektora.

Mam nadzieję, że pozostanie z nami czułość i koncentracja na psychice uczestników. Zmiana nastawienia – zamiast oczekiwania efektownych finałów działań, docenienie doświadczania w trakcie działania.

To sytuacja trudna, niespotykana, dająca do myślenia nad alternatywnymi drogami działania.

Tab. 3 Wyowiedzi ankietowanych związane z wizją transformacji obszaru kultury

Innowacje w nurcie transformacji odnoszą się do bardzo zróżnicowanych projektów, propozycji bardzo dogłębnie redefiniujących sposoby działania bądź znaczenie kultury w gospodarce czy w życiu społecznym. Dla wielu uczestników i uczestniczek ankiety pandemia stała się laboratorium zmian i innowacji rozumianych jako wdrożenie nowych technologii czy sposobów działania. Dla wielu innych osób to zwrócenie się w stronę kultury jako działania o potencjale progresywnym, przełamującego schematy, inspirującego do zmian. Z tej perspektywy kultura nie wymaga wsparcia i uwagi, ale jest samodzielnym graczem, aktywnym, obrotnym, zaradnym – nieogłądającym się na „zapóźnionych” decydentów, polityków czy mocodawców. W tym sensie czekać nas może zwrócenie się w stronę wolności, niezależności, kształtowania nowych, równościowych relacji „na zewnątrz”.

PODSUMOWANIE

Regeneracja i transformacja mogą być rozumiane jako dwa filary działań progresywnych w kulturze po pandemii. Regeneracja to nurt odtworzenia kultury po zniszczeniach wynikających z półtora roku boksowania się z obowiązkiem dystansu społecznego, który spowodował rozpad więzi i łańcuchów produkcji. Transformacja to z kolei nurt laboratoryjny, definiujący nowe warunki, w których trwają poszukiwania i testowanie nowych rozwiązań. Uczestnicy i uczestniczki ankiety są w tym względzie podzieleni, być może czeka nas rewolucja, inni przewidują ewolucję. Trudno określić, czy możliwa jest łagodna koegzystencja/kooperacja, czy nieunikniona będzie konfrontacja dwóch koncepcji kultury po pandemii. W tym względzie odpowiedzi ankietowanych nie są pomocne.

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Realizacja badań:

Małopolski Instytut Kultury w Krakowie

ul. 28 Lipca 1943 17C

30-233 Kraków

tel. 12 422 18 84

www.mik.krakow.pl

Dyrektorka: **Joanna Orlik**

Koncepcja i podsumowanie badań: **Piotr Knaś**

Wsparcie programistyczne: **Jan Chołoniewski**

Redakcja i korekta: **Aleksandra Kleczka**

Projekt graficzny i skład: **Kira Pietrek**

Współpraca: **Urząd Miasta Krakowa**

